

Білоус В. С. Усно історичні документи як джерела вивчення історії ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Усна історія: теорія, практика та перспективи». ВОНБ, 25-26 жовтня 2022 р. С. 87-92. URL: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/materiali-viii-mizhnarodnoii-naukovo-praktichnoii-konferenczii>.

Білоус Валентина Степанівна

Усно історичні документи як джерело вивчення історії

ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

У даному дослідженні проаналізовані основні видання із фонду бібліотеки, у яких відображено особливості історичного розвитку та становлення освітянського навчального закладу на Поділлі. Основне завдання видань – донести до сучасників розповідь про діяльність навчального закладу, його становлення та розбудову, показати досягнення та перспективи подальшого розвитку. Акцентовано увагу на використанні методу усної історії.

Ключові слова: усна історія, історія Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, бібліотека Вінницького педуніверситету.

Oral historical documents as a source of studying the history of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

This study analyzes the main publications from the library fund, which reflect the peculiarities of the historical development and formation of the educational institution in Podillia. The main task of the publications is to convey to contemporaries the story of the activities of the educational institution, its formation and development, to show achievements and prospects for further development. The emphasis is on the use of the oral history method.

Keywords: oral history, history of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, library of the Vinnytsia Pedagogical University.

Вінницькому державному педагогічному університету імені Михайла Коцюбинського у 2022 р. виповнюється 110 років. Наказ про створення у м. Вінниці Учительського інституту видали 5 червня 1912 року.

Історія Педуніверситету тісно пов'язана зі становленням і розвитком педагогічної освіти на Поділлі. 110 років із дня заснування Учительського інституту вмістили багато подій: революції, війни, повоєнні відбудови, голодомор, зміни державного устрою, економічні кризи тощо. Після чималої кількості трансформацій, Педуніверситет пройшов великий та складний шлях становлення та розвитку. Історичні події, державна політика, керівництво навчального закладу, викладачі, співробітники та студенти всіх поколінь мали безпосередній вплив на його розбудову.

Нині ВДПУ імені Михайла Коцюбинського є багатoproфільним закладом вищої освіти України IV рівня акредитації, готує нову генерацію професіоналів. Підготовка фахівців педагогічних, гуманітарних, мистецьких спеціальностей здійснюється за денною і заочною формою навчання на дев'ятох факультетах: природничо-географічному; філології й журналістики імені М. Стельмаха; фізичного виховання і спорту; історичному; іноземних мов; дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної; математики, фізики комп'ютерних наук; мистецтв і художньо-освітніх технологій; права, публічного управління та адміністрування та в інституті: педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації.

ВДПУ імені Михайла Коцюбинського визначається своїми науковими здобутками та потужним науково-педагогічним потенціалом. Ефективно працюють наукові школи, які започатковані корифеями національної науки, щорічно захищаються докторські і кандидатські дисертації, публікуються монографії та наукові статті, зареєстровані і виходять фахові збірники наукових праць.

Практичне вирішення сучасних проблем освіти та культури неможливе без всебічного і достовірного відтворення всіх сторін національної історії, без осмислення історичного досвіду, зокрема і історії навчальних закладів, їх

становлення та розвиток. З метою пізнання історичного минулого Вінницького педуніверситету, вивчаються архівні матеріали, документи, які знаходяться в державних архівах, у фондах Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки та зокрема в університетській книгозбірні.

Іноді через відсутність архівних документів єдиними і незамінними у справі з'ясування питань, які викликають цікавість дослідника стають усні джерела. Особливо важливими вважають джерела усного походження у локальних дослідженнях, метою яких є вивчення історії краю, родини, окремої установи.

Одним із методів вивчення історії установи є метод усної історії. Усна історія як ділянка досліджень і метод збирання, зберігання й інтерпретації спогадів учасників подій минулого є найдавнішим способом історичного дослідження, що передував писемності, і одним з найсучасніших, починаючи із записів на аудіоплівку у ХХ ст. до цифрових технологій ХХІ ст.

Це напрям історичного опису, що ґрунтується на використанні спогадів і особистих оцінок безпосередніх учасників чи очевидців описуваних подій; метод фіксації та обробки особливого різновиду історичних джерел – спогадів живих людей про пережиті події чи соціальні умови, записані, збережені і доступні для наукового використання.

Сучасне розуміння усної історії охоплює як процес усної передачі та запису спогадів, так і усі різні форми новостворених історичних документів, а також подальший аналіз отриманих першоджерел. Будь-яка інформація, зібрана і зафіксована дослідником у процесі вербального спілкування з людьми у вигляді розповідей про історичне минуле, цитування тощо є джерелами усної історії.

Потреба пізнання і розуміння історії університету, як важливої складової історії навчального закладу логічно призвели до переорієнтації дослідницьких стратегій, серед яких особливого значення набувають якісні методи дослідження усної історії, що надходять безпосередньо від людей, які працюють або колись працювали у навчальному закладі та є живими свідками його історії.

Використання якнайширшого кола доступних джерел, зіставлення та застосування різних методів отримання й аналізу інформації, використання методу

усної історії дозволяє отримати більш точну картину минулого з історії навчального закладу. Фактично, що будь-який опис минулого є дослідженням, послідовною реконструкцією історії університету від його заснування до сьогодення.

Історія ВДПУ імені Михайла Коцюбинського – яскрава сторінка становлення та відродження закладу вищої освіти на Поділлі, його досягнень і злетів. Досліджуючи історію університету, активно використовується метод усної історії. Матеріали про історію університету, кафедру, окрему людину ґрунтується на спогадах працівників, викладачів та випускників університету різних поколінь.

Серед методик дослідження історії університету активно використовується усне опитування, анкетування, польове дослідження, усні традиції у поясненні історичного минулого навчального закладу. Усна історія збирає усні спогади та особисті коментарі, що мають значення для історії, шляхом запису інтерв'ю. Інтерв'ю є усною історією лише тоді, коли воно записане, опрацьоване у певний спосіб, доступне в бібліотеці, архіві чи іншому сховищі, або ж відтворене у відносно дослівній формі у вигляді публікації.

Біографії працівників університету, автобіографії, які зберігаються в архіві університету та у Вінницькому обласному архіві, відображають соціальні та культурні реалії, політичні й моральні цінності у різні часи. Викладачі, співробітники та студенти Вінницького педуніверситету є унікальним історичним джерелом під час дослідження історії навчального закладу. Автобіографія дає змогу зосередитися на індивідуальному житті, що вписане у безпосереднє соціокультурне середовище, отож роздуми особи про її власне життя та соціальне, політичне чи культурне середовище одночасно перебувають у полі уваги дослідника.

До реконструкції історії навчального закладу та написання видань про Вінницький педуніверситет активним чином долучаються викладачі, студенти, співробітники університету та бібліотеки, ветерани університету, випускники. Під час збору матеріалу використовуються спогади і оцінки працівників різних

поколінь, чий особистий досвід мав значний вплив на розбудову Вінницького педагогічного університету.

Досліджуючи історію навчального закладу методом усної історії встановлюються важливі моменти із життя університету. Особливе місце при вивченні історії університету займають «польові дослідження» – процес збору потрібних матеріалів. Збираючи матеріали живих свідків, дослідники прагнуть записати їх спогади та вписати у сторінки історії Вінницького педуніверситету та загалом історії освіти нашої держави.

Збір усної історії передбачає прямий контакт з людьми – безпосередніми свідками подій, носіями інформації. У спілкуванні з ними гостріше відчувається сама проблема дослідження, усвідомлення моральних цінностей і життєвих орієнтирів, що притаманні освітянам різних поколінь.

Історія Вінницького педуніверситету – це доля людей, відданих справі освіти і виховання студентської молоді, сприяння науковим відкриттям і підтримка творчих особистостей, це життя кожного окремого викладача, а будь-яке життя має свій неоціненний інтерес, бо життя кожної окремої людини – це життя її народу, його традицій, це життя та розвиток колективу, в якому людина працювала та працює.

Серед науковців-істориків та фахівців, які вивчали та продовжують вивчати питання історії Вінницького педуніверситету – Гусев С.О., Зінько Ю.А., Криворучко О.І., Подолинний А.М., Романюк І.М., Степанчук Ю.С. та багато інших.

Матеріалізований результат вивчення та дослідження історії навчального закладу відображено у видавничій продукції, яка люб'язно передається до фонду університетської бібліотеки.

Краєзнавча діяльність бібліотеки – складова бібліотечного краєзнавства, включає специфіку формування краєзнавчого фонду, відображення його в довідковому апараті бібліотеки, організацію обслуговування користувачів, краєзнавчу бібліографічно-інформаційну діяльність, науково-дослідну діяльність бібліотеки. Першочергове значення в зв'язку з цим надається формуванню фонду

краєзнавчої літератури. Краєзнавчий фонд є документальною базою краєзнавчої діяльності бібліотеки. Саме книги з історії університету є цінним краєзнавчим фондом університетської бібліотеки.

Найстаріша книга з історії Вінницького педуніверситету, яка зберігається у фонді освітянської книгозбірні – Пшук І. П. Вінницький державний педагогічний інститут імені Миколи Островського : короткий історичний нарис. Вінниця, 1970. 76 с.

Кожний ювілей навчального закладу є важливим приводом для узагальнення та вивчення накопиченого досвіду, визначення пріоритетних напрямів подальшого розвитку у відповідності до вимог часу. Результат багаторічних досліджень історії Вінницького державного педагогічного університету викладено у ювілейних книгах та історичних нарисах (*Вінницький державний педагогічний інститут : історичний нарис 1912–1992 / З. М. Грузман та ін. Вінниця : ВДПІ, 1992. 96 с.; Вінницький державний педагогічний інститут : історичний нарис 1912-1997 / З. М. Грузман та ін. Вінниця, 1997. 134 с.; 90 років Вінницькому державному педагогічному університету імені Михайла Коцюбинського / А.М. Подолінний та ін. Вінниця : ВДПУ, 2002. 187 с.; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (1912–2012) / О. В Шестопалюк та ін. Вінниця, 2012).*

В університетській книгозбірні зосереджуються видання університету, праці викладачів, а також документи, що містять відомості про навчальний заклад, життя і творчість співробітників. Щорічно фонд поповнюється науковими записками ВДПУ, збірниками матеріалів обласних історико-краєзнавчих конференцій («Вінниця: минуле і сучасне»). До підготовки видань докладали зусилля викладачі, студенти, співробітники університету, працівники бібліотеки. Мета даних досліджень – відобразити особливості історичного розвитку та етапи становлення освітянського навчального закладу на Поділлі. Основне завдання видань – донести до сучасників розповідь про діяльність навчального закладу, його становлення та розбудову, показати досягнення та перспективи подальшого розвитку. У краєзнавчих виданнях з історії Вінницького педуніверситету

представлені важливі моменти життя закладу у контексті історії держави, освіти, відображені тенденції розвитку, проблеми і перспективи педагогічного закладу.

Фахівці університетської бібліотеки зібрали багатий краєзнавчий матеріал про Вінницький педуніверситет та на його основі підготували бібліографічний покажчик, присвячений 100-річчю заснування Alma mater. Мета даного видання – надати викладачам, студентам, краєзнавцям, широкому колу читачів відомості про важливі події з історії університету.

Досліджуючи історію Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського активно використовується метод усної історії.

Вивчення та збереження історії Вінницького педуніверситету, кожної кафедри та окремої людини, донесення її до прийдешніх поколінь – святий обов'язок сьогоденних поколінь. Дослідження історії університету, безумовно, сприяє процесу збору та обробки усних джерел, а головне, надає можливість зберегти частину народної пам'яті у процесі накопичення матеріалів для подальших досліджень історії, як окремої людини, установи так і освітянської справи загалом. Усна історія зберігає свідчення, які з часом можуть бути втрачені назавжди. Особливо важливе значення розвиток усної історії матиме для молодих поколінь освітян, які безпосередньо долучившись до відтворення історичного минулого своєї кафедри, зможуть зробити значний внесок у розвиток дослідження історії університету, педагогічної освіти регіону та України загалом.

Список джерел та літератури

1. Білоус В.С Усна історія як метод краєзнавчого дослідження історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності* : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. 21-22 жовтня 2014 р. м. Вінниця / Управ. культури і туризму Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Вінниц. обл. ін.-т після диплом. освіти пед. працівників, ГО. «Асоц. б-к Вінниччини». Вінниця, 2015. С. 59-63.

2. Білоус В., Лазаренко Н., Коломієць А. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі. *Витоки педагогічної майстерності* / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка : зб. наук. пр. Полтава, 2017. Вип. 19. С. 60–66.

3. Вінницькому державному педагогічному університету імені Михайла Коцюбинського – 100 років : бібліографічний покажчик / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Бібліотека. Вінниця : ВДПУ, 2012. 52 с.
4. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. *Україна Модерна*. Львів ; Київ, 2007. Ч. 11. С. 7-21.
5. Колесник Д. ВДПУ: як усе починалося. URL: http://st-gazeta.at.ua/news/vdpu_jak_use_pochinalosja/2017-10-12-1448.
6. Oral History Association. URL: <http://omega.dickinson.edu/organizations/oha/>.
7. Пастушенко Т. Метод усної історії усно історичні дослідження в Україні. URL: http://klio-mukolaiiv.at.ua/prochutatu/usna_istorija.pdf.
8. Стратегічний план розвитку Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського на період до 2025 року. URL: <https://vspu.edu.ua/content/img/plan10n.pdf>.